WIKIPEDIA

Dana lingvo

La **dana lingvo** (dane *dansk* [densk]) estas ĝermana lingvo.

Oni skribas ĝin per latina alfabeto kun kelkaj kromsignoj: Æ, æ; Ø, ø; Å, å). La dana lege tre similas al la norvega kaj la sveda, sed pro ĝia stranga son-evoluo la dana kutime kaŭzas problemojn por aliaj skandinavoj - kaj inverse - se parolata rapide.

Dana lingvo	
dansk	
Parolantoj	6 000 000
Denaskaj parolantoj	5,3 milionoj
Skribo	latina
Lingvistika klasifiko	
Hindeŭropa	
Ĝermana	
Skandinava	
Dana	
Oficiala statuso	
Oficiala lingvo en	Danio, Eŭropa Unio, Gronlando, Ferooj
Reguligita de	Dana Lingvokonsilio
Lingvaj kodoj	
Lingvaj kodoj	
ISO 639-1	da
ISO 639-2	dan
ISO 639-3	dan
SIL	DAN
Glottolog	dani1284
Angla nomo	Danish
Franca nomo	danois
Vikipedio	

Enhavo

Specimeno

La Patro Nia:

Vor Fader, du som er i himlene!
Helliget være dit navn,
komme dit rige,
ske din vilje
som i himlen således også på jorden;
giv os i dag vort daglige brød,
og forlad os vor skyld,
som også vi forlader vore skyldnere,
og led os ikke ind i fristelse,
men fri os fra det onde.
(For dit er Riget og magten og æren i evighed!)

Amen.

Son-sistemo

Unu el la plej trafaj trajtoj de la dana estas ties *stød* [ˈsd̥øð] ("ekpuŝeto") je vokaloj en certaj pozicioj: La ununura prononc-malsamo inter *mand* "viro" kaj *man* "oni" estas, ke la unua eldiratas kun forta kunpremo de la laringo, aŭ raŭkigo de la gorĝa aer-fluo, simila al, sed pli forta ol, tiu trovata en nord-anglaj dialektoj (ekzemple en *butter* [ba?a]). La dana estas tre vokal-riĉa lingvo, kaj montras la naŭ vokal-signoj de ĝia alfabeto (a, e, i, o, u, y, æ, ø, å) nur malbone la realon: Pluraj vokalsonoj ne havas propran literon, ekzemple *a* povas reprezenti kaj e-ecan sonon similan al angla *a* en *man*, kaj esperantan *a* en "galapaga". Aldone, ĉiu vokalo povas esti longa aŭ mallonga, kun-puŝeta aŭ sen-puŝeta, kaj formi parton de diftongo aŭ eĉ triftongo* (ekzemple *færge* [fa^{o}ŭe]). Kiam la signoj *g* aŭ *r* troviĝas postvokale, ili iĝas parto de diftongo, aŭ tute malaperas: *og* [oŭ] "kaj", *flag* [flej] "flago", *bar* [ba^{o}] "nuda", *Norge* [noŭ] "Norvegio". Preskaŭ ĉiuj vortolastaj, senakcentaj vokaloj de la praskandinava lingvo havis evoluon en la dana jene: [vokalo] > e > ŝuvao (> [nenio]). Notu la prononcon [tre malferma] *o* por *-er(-)*. Tiu fina e restas ortografie, sed en multaj dialektoj jam malaperis, samkiel en la angla: angle *take* [tejk], dane *tage* [ta], ambaŭ "preni".

Konsonante, la ĉefaj diverĝoj de la aliaj skandinavaj lingvoj jenas:

- *r-* prononcatas gorĝe, sed multe pli malforte ol en la franca: *rige* [ĥij(e)] "regno".
- postvokalaj p, t, k fariĝis b, d, g skribe, kio siavice elbuŝiĝis b/ŭ, z (kiel en la angla vorto *the* "la"), j/ŭ/-.

Norvege: *løpe* "kuri", *måte* "maniero", *bake* "baki"

Dane: *løbe* [lob(e), loŭ(e)], *måde* [moz(e)], *bage* [bej(e)]

Gramatiko

La gramatiko similas al tiuj de la aliaj skandinavaj lingvoj, kaj ankaŭ iom al tiu de Esperanto: Kazoj malaperis, krom en la pronomaro; personaj formoj de la verboj malaperis; subjunktivo arkaikas. La vortordo estas S-V-O, iom fiksa pro la kazoforesto. Genitivecon donas al substantivoj *-s*: *Manden* "La viro"; *Mandens hus* "La domo de la viro". La substantivoj apartenas al komuna (pli fruaj vira kaj ina kunfandiĝis) aŭ neŭtra genroj kaj ekzistas du artikoloj:

- *hest* "ĉevalo"; *en hest* "(iu) ĉevalo"; *hesten* "la ĉevalo"; *heste* "ĉevaloj"; *hestene* "la ĉevaloj"
- *træ* "arbo"; *et træ* "(iu) arbo"; *træet* "la arbo"; *træer* "arboj"; *træerne* "la arboj"

Ankaŭ pronomoj kaj adjektivoj flekseblas: *gul* "flava" - *en gul hest* - *gule heste*; *et gult træ* - *gule træer*; *min*, *mit*, *mine* "mia(j(n))"

La verboj falas en du grupojn, fortaj aŭ malfortaj. La malfortaj formas pasintecon per sufikso, dum la fortaj per vokalŝanĝo je la radiko aŭ per nura redono de la radiko:
løbe "kuri" - *løber* "kuras" - *løb* "kuris" - *er løbet* "kurintas" (forta)
skyde "pafi" - *skyder* "pafas" - *skød* "pafis" - *har skudt* "pafintas" (forta)
ae "man-karesi" - *aer* "man-karesas" - *aede* "man-karesis" - *har aet* "man-karesintas" (malforta)

Simile al la aliaj skandinavaj lingvoj kaj al Esperanto, sed malsimile al la germana kaj la angla, la dana havas refleksivajn aŭ iĝajn verbojn. Ili formatas per -(e)s: *møde* "renkonti" - *møde***s** *"renkonti**ĝi**"*.

Vort-provizo

Pro la interponta funkcio de Danio, la dana enhavas pli da fremdvortoj ol ĝiaj skandinavaj kuzoj. Tamen la kernon konsistigas praĝermanaj vortoj parencaj al germanaj, nederlandaj ktp:

mand "viro", *kvinde* "virino", *hund* "hundo", *hjem* "hejmo", *gård* "bieno", *rød* "ruĝa"

Kelkaj estas pli nure skandinavaj:

barn "infano", *skov* "arbaro"

Ĵustempe, la amasa influo de la angla lingvo forte minacis la koheron kaj danecon de la dana vortprovizo.

Dialektoj

Malgraŭ la eteco de la Dana reĝlando, antaŭ cent jaroj estis centoj da dialektoj en Danio; tiugrade, ke la nordaj loĝantoj de insuleto Samsø malbone komprenis la saminsulajn sudulojn! Hodiaŭ la Kopenhagiĝo de la lando preskaŭ forigis la verajn dialektojn, kaj en la norma dana lingvo restas nur regionaj diferencoj je vortomelodio ktp, tiel, ke oni facile aŭdas, ĉu persono devenas de Jutlando aŭ Fyn, ekzemple. En kelkaj kamparaj areoj sudaj kaj okcidentaj en Jutlando restas iuj puraj dialektoj kiuj ankoraŭ tre malsamas al la ĉefurba lingvo. Interalie ili havas tute alian artikolan sistemon kaj prononcmanieron, kia plisimiligas ilin al la angla:

- norme dane *ormen* "la vermo" - dialekte *æ worm* (kp. angle *the worm* [kun nedifinita artikolo *a worm*], germane *der Wurm [ein Wurm]*)
- norme dane *æblet* "la pomo" - dialekte *æ æwl* (kp. angle *the apple [an apple]*, kimre *yr afal*, germane *der Apfel [ein Apfel]*, platgermane *der Appel [n Appel]*)

Kelkaj famaj aŭtoroj jutlandaj de la 19-a kaj frua 20-a jarcentoj parte verkis dialekte.

La feroa termino Gøtudanskt (aŭ: surstrata dana) estas nomo de dialektsimila versio de la dana lingvo sur la Ferooj. Ĝi interesas pro sia klarega prononco kaj komprenebleco, kontraŭe al la endania versio oficiala.

La dana kaj Esperanto

Multaj vortoj en Esperanto simil(et)as al danaj (flagostango - *flagstang*; hundo - *hund*; hejme - *hjemme*, ks.) , sed tion kaŭzis la germana, unu el la ĉef-fontoj de Zamenhof. La ĉefaj similoj kuŝas en la gramatiko. Cetere, alia internacia lingvo preskaŭ morta pluvivas en la dana vortprovizo, nome Volapuko: La frazo *Det er det rene volapyk.* (laŭvorte "tio estas pura volapuko") signifas "tio estas sensencaĵo/volapukaĵo".

Famaj aŭtoroj de la dana

Hans Christian Andersen, Karen Blixen, Johannes V. Jensen, Piet Hein, Adam Oehlenschläger, N. F. S. Grundtvig

- Noto: Laŭ ies analizo de antaŭvokala *j-*, eĉ troviĝas "tetraftongo", t. e. kvar-ona vokalĉeno: *jærv* [je^{o}ŭ] "gulo".

Vidu ankaŭ

- Danlingvaj idiotismoj
- Gøtudanskt